

Wacław Królikowski SJ¹

Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie

Rozeznawanie woli Bożej według św. Ignacego Loyoli

Streszczenie

Rozeznawanie woli Bożej i jej wypełnianie stanowią jedno z najważniejszych zadań, jakie stają przed każdym chrześcijaninem. Bóg wzywa ludzi wierzących, aby rozeznawali wszystko, co jest miłe Panu (por. Ef 5, 10). „Dzisiaj szczególnie potrzebna stała się postawa rozeznawania” (Papież Franciszek, *Gaudete et exsultate*, nr 167). Szczególną pomocą w odpowiedzi na to wezwanie Pana Boga są pisma św. Ignacego Loyoli, zwłaszcza jego *Ćwiczenia duchowe*.

W niniejszym artykule podejmuję analizę ignacjańskich *Reguł rozeznawania duchów* oraz *Reguł dokonywania wyboru*, umieszczając je w kontekście potrzeby rozeznawania duchowego oraz niezbędnych warunków, jakie należy spełniać, aby było ono możliwe. Głęboko duchowe, uniwersalne, ponadczasowe, a jednocześnie precyzyjne i pragmatyczne wskazówki św. Ignacego są niezwykłą pomocą, także dla współczesnych chrześcijan, w procesie właściwego rozeznania konkretnej woli Bożej i wypełniania jej w codziennym życiu mocą Ducha Świętego.

Słowa kluczowe: rozeznawanie duchowe, wola Boża, św. Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowe*

Summary

Discernment of God's Will according to St. Ignatius Loyola

Discernment of God's will and its fulfillment consist one of the most important tasks of every Christian. God calls His faithful people to discern everything that is pleasing to Him (see Ephesians 5:10). “The gift of discernment has become all the more necessary today” (Pope Francis, *Gaudete and exsultate*, no. 167). In response

---

¹ Ks. Wacław Królikowski SJ (ORCID: 0000-0001-8844-384X) – dr hab., jezuita, teolog, wykładowca teologii duchowości w PWTW i Akademii Ignatianum w Krakowie, w latach 2015–2017 rektor Górnośląskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Kard. Augusta Hłonda w Mysłowicach, rekolekcjonista, kierownik duchowy posługujący w Centrum Duchowości Księży Jezuitów w Częstochowie oraz w domu rekolekcyjnym w Czechowicach-Dziedzicach, rektor Kolegium Księży Jezuitów w Krakowie. Adres: ul. Kopernika 26, 31-501 Kraków. E-mail: wakrol@pro.onet.pl.

to this call of God, the writings of St. Ignatius Loyola can be of great help, especially his *Spiritual Exercises*.

In this article, I undertake the analysis of the *Rules the discernment of spirits* and the *Rules of making a good and reasonable choice*, placing them in the context of the necessary requirements for spiritual discernment and in the framework of the indispensable conditions that must be met. Deeply spiritual, universal, timeless and at the same time very precise and pragmatic instructions of St. Ignatius can serve as an extraordinary help, also for the contemporary Christians, in the process of proper discernment of the concrete will of God and its fulfillment in the power of the Holy Spirit in our everyday life.

Keywords: spiritual discernment, God's will, St. Ignatius Loyola, *Spiritual Exercises*

Rozeznawanie woli Bożej i jej wypełnianie jest podstawowym powołaniem każdego chrześcijanina. Poucza nas o tym zarówno Pismo Święte, różne dokumenty Kościoła, jak też wielu świętych i błogosławionych. Wśród nich jest także św. Ignacy Loyola (1491–1556), patron rekolekcji i autor słynnej książeczki *Ćwiczeń duchowych*², zatwierdzonych przez papieża Pawła III uroczystym brewe *Pastoralis officii cura* w dniu 31 lipca 1548 roku³, w której znajdują się między innymi Reguły rozeznawania duchów (por. *CD* 313–336) oraz Reguły dokonywania dobrego i rozsądnego wyboru (por. *CD* 169–189). Święty Ignacy podaje w nich nie tyle samą teorię na temat rozeznawania woli Bożej, ile przybliża praktyczny sposób jej odnajdywania.

W niniejszej analizie zostanie przybliżony ignacjański sposób rozeznawania woli Bożej. W tym celu odwołamy się nie tylko do Pisma Świętego, czy do dokumentów Kościoła, ale przede wszystkim do największego dzieła św. Ignacego, jakim są *Ćwiczenia duchowe*. W analizie zostaną też wykorzystane inne jego dzieła: *Autobiografia*⁴, *Dyrektoria do „Ćwiczeń*

---

² Zob. Św. Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowe*, przeł. M. Bednarz, Kraków 2002. Dalej dzieło to będzie cytowane w skrócie *CD* z odpowiednim numerem.

³ Dokument ten, przetłumaczony na język polski, znajduje się w: Św. Ignacy Loyola, *Pisma wybrane. Komentarze*, t. 2, oprac. M. Bednarz, przy współpracy A. Bobera, R. Skórki, Kraków 1968, s. 243–244.

⁴ Zob. Św. Ignacy Loyola, *Opowieść Pielgrzyma. Autobiografia*, przekład oraz przypisy M. Bednarz, Kraków 2018.

duchowych”⁵, *Dziennik duchowy*⁶, *Konstytucje Towarzystwa Jezusowego*⁷ oraz *Listy*⁸.

W artykule została wykorzystana metoda krytycznej analizy źródeł i opracowań tekstów dzieł św. Ignacego. W pierwszej kolejności ukazana będzie sama potrzeba rozeznawania woli Bożej, z uwzględnieniem zwłaszcza Pisma Świętego oraz ostatnich adhortacji apostolskich papieża Franciszka. W drugiej części artykułu zostanie podjęta analiza podstawowych warunków dobrego rozeznania woli Bożej. Natomiast trzecia, zasadnicza część artykułu dotyczyć będzie analizy rozeznawania woli Bożej w różnych porach, na jakie wskazuje św. Ignacy Loyola.

1. Potrzeba rozeznawania duchowego

Potrzebę rozeznawania woli Bożej ukazują nam całe Pismo Święte, a zwłaszcza listy Pawłowe. Już w Księdze Przysłów czytamy, że „jest droga, co komuś wydaje się słuszna, lecz są to w końcu drogi śmierci” (Prz 14, 12)⁹. W Ewangeliach Jezus wyrzuca faryzeuszom i saduceuszom: „Wyląd nieba umiecie rozpoznawać, a znaków czasu nie potraficie?” (Mt 16, 3; por. Łk 12, 56)¹⁰. Dlatego św. Paweł pisze w Liście do Tesaloniczan: „Wszystko badajcie, a co szlachetne – zachowujcie” (1 Tes 5, 21), a w Liście do Efezjan dodaje: „Badajcie, co jest miłe Panu” (Ef 5, 10).

⁵ Zob. *Directoria Exercitiorum Spiritualium (1540–1599)*, edidit, ex integro refecit et novis textibus auxit Ignatius Iparraguirre S.I., Romae 1955 (Monumenta Historica Societatis Iesu, 76). Dyrekoria św. Ignacego do *Ćwiczeń duchowych* zostały przetłumaczone na język polski i znajdują się w: Św. Ignacy Loyola, *Pisma wybrane. Komentarze*, t. 2, dz. cyt., s. 215–238.

⁶ Zob. Św. Ignacy Loyola, *Dziennik duchowy*, w: św. Ignacy Loyola, *Pisma wybrane*, t. 1, dz. cyt., s. 273–389.

⁷ Zob. Św. Ignacy Loyola, *Konstytucje Towarzystwa Jezusowego wraz z przypisami Kongregacji Generalnej XXXIV oraz Normy Uzupełniające zatwierdzone przez tę samą Kongregację*, red. B. Steczek, J. Kołacz, wyd. 2, Kraków–Warszawa 2006.

⁸ Zob. św. Ignacy Loyola, *Listy wybrane*, przeł. K. Jachimska-Małkiewicz, R. Skórka, S. Filipowicz, Kraków 2017.

⁹ Korzystam z Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu, wydanie piąte na nowo opracowane i poprawione, Poznań 2002.

¹⁰ Por. P. Schiavone, *Il discernimento evangelico oggi. Cercare e trovare la volontà di Dio*, Messina–Roma 1988; J. Guillet, *Discernement des esprits dans les synoptiques*, w: *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, fondé par M. Viller, F. Cavallera, J. de Guibert, S.J. continué par A. Rayez, A. Derville et A. Solignac, S.J., vol. 3, Paris 1957, kol. 1231–1247.

Szczegółne wezwanie św. Pawła do rozeznawania i pełnienia woli Bożej znajdujemy w jego Liście do Rzymian:

A zatem proszę was, bracia, przez miłosierdzie Boże, abyście dali ciała swoje na ofiarę żywą, świętą, Bogu miłą, jako wyraz waszej rozumnej służby Bożej. Nie bierzcie więc wzoru z tego świata, lecz przemieniacie się przez odnawianie umysłu, abyście umieli rozpoznać, jaka jest wola Boża: co jest dobre, co Bogu przyjemne i co doskonale (Rz 12, 1–2; por. Flp 1, 9–10)¹¹.

Potrzebę rozeznawania duchowego ukazuje także cała Tradycja Kościoła. Już w najstarszych pismach okresu patrystycznego, takich jak na przykład *Pasterz Hermasa*, możemy odnaleźć zachęty do rozeznawania duchowego¹². Podobnie czyni Orygenes (†254), który w dziele *O zasadach*, zwłaszcza w księdze trzeciej, rozwija i pogłębia temat rozeznawania duchowego i jego potrzebę¹³. Znaczenie rozeznawania duchowego dostrzegamy także w pismach najwybitniejszych postaci okresu monastycznego, do których należą: Jan Kasjan (†435) – *Rozmowy*, Diadoch z Fotyki (V w.) – *O doskonałości duchowej* czy św. Jan Klimak (†650) – *Drabina do raju*¹⁴. Również w średniowieczu podkreślano wagę rozeznawania woli Bożej. Czynili to między innymi: św. Bernard z Clairvaux (†1153), św. Tomasz z Akwinu (†1274), św. Katarzyna ze Sieny (†1380), Jan Gerson (†1429) czy Dionizy Kartuz (†1471)¹⁵.

---

¹¹ Por. J. Guovert, *La práctica del discernimiento bajo la guía de san Pablo*, Santander 1984; M. Ruiz Jurado, *Rozeznawanie duchowe. Teologia. Historia. Praktyka*, przeł. K. Homa, Kraków 2002, s. 13–36; A. Tornos, *Fundamento bíblico-teológico del discernimiento*, „Manresa” 60 (1988), s. 319–329. Więcej na temat rozeznawania w Piśmie Świętym można znaleźć w: R. Mazur, *Rozeznawanie w Piśmie Świętym. Terminologia, podmiot, przedmiot i narzędzia*, w: *Rozeznawanie. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, red. S. Drzyżdżak, M. Gilski, Kraków 2019, s. 15–44.

¹² Por. *Pasterz*, w: *Pierwsi świadkowie. Wybór najstarszych pism chrześcijańskich*, Kraków 1988 (Ojcowie Żywi, 8); M. Ruiz Jurado, *Rozeznawanie duchowe*, dz. cyt., s. 71–74.

¹³ Por. Orygenes, *O zasadach*, przeł. S. Kalinkowski, ks. 3, Kraków 1996, s. 275–300 (Źródła Myśli Teologicznej, 1); H. Pietras, *Rozeznawanie duchów u Orygenesusa*, „Życie Duchowe” 39 (2004), s. 113–116.

¹⁴ Por. G. Bardy, *Discernement des esprits. Chez les Pères*, w: *Dictionnaire de spiritualité*, dz. cyt., kol. 1247–1254; D. Kasprzak, „Rozeznawanie duchów” (διάκρισις) w czasie monastycyzmu patrystycznego, w: *Rozeznawanie. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, dz. cyt., s. 45–63.

¹⁵ Por. F. Vandenbroucke, *Discernement des esprits. Au moyen âge*, w: *Dictionnaire de spiritualité*, dz. cyt., kol. 1254–1266.

W czasach nowożytnych potrzebę rozeznawania woli Bożej w sposób szczególny podkreślali wielcy przedstawiciele złotego wieku hiszpańskiego, tacy jak: św. Ignacy Loyola (†1556), św. Teresa z Ávili (†1582) i św. Jan od Krzyża (†1591), a także inni mistrzowie życia duchowego tego okresu: Franciszek Suárez (†1617), Diego Álvarez de Paz (†1620), św. Franciszek Salezy (†1622), Manuel Ignacio de la Reguera (†1747), Jan Chrzciiciel Scaramelli (†1752) czy Augustyn Franciszek Poulain (†1919)¹⁶. W czasach współczesnych znaczenie rozeznawania woli Bożej ukazują między innymi: Joseph de Guibert (†1942), Jean Mouroux (†1973), Karl Rahner (†1984), Jean Gouvernaire (†1998), Daniel Gil (†2008), Gérard Thérrien (†2018), Pietro Schiavone, Sergio Rendina czy Timothy M. Gallagher¹⁷.

Nie tylko wybitni mistrzowie życia duchowego, święci, ale także różne dokumenty Kościoła na przestrzeni wieków podkreślają, jak ważne jest rozeznawanie i pełnienie woli Bożej¹⁸. Sobór Watykański II w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* zwraca uwagę, że

Kościół zawsze zobowiązany jest do badania znaków czasu i ich interpretowania w świetle Ewangelii (...). Zadaniem całego Ludu Bożego, a zwłaszcza pasterzy i teologów, jest z pomocą Ducha Świętego wysłuchiwanie, rozważanie i interpretowanie w świetle słowa Bożego różnych form wypowiedzi naszych czasów, tak aby objawiona Prawda mogła być zawsze dokładniej ujmowana, lepiej rozumiana i właściwiej przeżywana¹⁹.

Natomiast papież Franciszek w adhortacji apostołskiej *Gaudete et exsultate* pisze: „Dzisiaj szczególnie potrzebna stała się postawa rozeznawania”²⁰. W innym miejscu tego dokumentu dodaje:

¹⁶ J. Pegon, *Discernement des esprits. Période moderne*, w: *Dictionnaire de spiritualité*, dz. cyt., kol. 1266–1281; M. Ruiz Jurado, *Rozeznawanie duchowe*, dz. cyt., s. 124–147.

¹⁷ Por. M. Ruiz Jurado, *Rozeznawanie duchowe*, dz. cyt., s. 148–159.

¹⁸ Więcej na temat rozeznawania duchowego w nauczaniu soborów pierwszego tysiąclecia znajdziemy w: S. Drzyżdżyk, M. Gilski, *Sobory pierwszego tysiąclecia o rozeznawaniu*, w: *Rozeznawanie. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, dz. cyt., s. 65–80.

¹⁹ Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2012, nr 4 i 44.

²⁰ Franciszek, *Adhortacja apostołska Gaudete et exsultate o powołaniu do świętości w świecie współczesnym*, Kraków 2018, nr 167.

Jesteśmy wolni, obdarzeni wolnością Jezusa Chrystusa, ale On nas wzywa do badania tego, co jest w nas – pragnień, niepokojów, „znaków czasu” – by rozpoznać drogi pełnej wolności (...). Rozeznawanie jest konieczne nie tylko w chwilach nadzwyczajnych lub gdy trzeba rozwiązać poważne problemy, czy też, gdy trzeba podjąć kluczową decyzję. Jest to narzędzie walki do lepszego dążenia za Panem. Jest nam potrzebne zawsze: abyśmy byli zdolni do rozpoznawania czasów Boga i Jego łaski, abyśmy nie marnowali natchnień Pana, aby nie odrzucać Jego zachęty do rozwoju²¹.

Także w posynodalnej adhortacji apostołskiej *Christus vivit* papież Franciszek wzywa cały Lud Boży, zwłaszcza młodych do rozeznawania duchowego:

Rozeznawanie jest „szczególnie ważne, kiedy w naszym życiu pojawia się nowość, a zatem kiedy trzeba rozeznaczyć, czy jest ona «nowym winem», które pochodzi od Boga, czy też zwodniczą nowością ducha tego świata lub ducha diabła”²².

2. Warunki rozeznania woli Bożej

Rozeznanie woli Bożej i jej wypełnienie, tak ważne w życiu chrześcijanina, wymagają spełnienia odpowiednich warunków ze strony osoby rozeznającej. Pierwszym i fundamentalnym warunkiem właściwego rozeznania woli Bożej jest czysta intencja, czyli pragnienie czynienia wszystkiego wyłącznie dla chwały i służby Bogu oraz dla własnego zbawienia. Jak zauważa Alfredo Sampaio Costa SJ, „w duchowości ignacjańskiej miejsce, jakie zajmuje czysta intencja, jest czymś podstawowym”²³. Warunek ten jest bezpośrednio związany z celem życia każdego chrześcijanina. W pierwszym zdaniu tak zwanego Fundamentu *Ćwiczeń duchowych* św. Ignacy przypomina, że „człowiek po to jest stworzony, aby Boga, Pana naszego, chwalił, czcił i Jemu służył, a przez to zbawił duszę swoją” (ĆD 23). Celem bowiem naszej wiary jest „zbawienie dusz” (1 P 1, 9; por. 1 Tes 5, 9–10). Dlatego

---

²¹ Franciszek, Adhortacja apostołska *Gaudete et exsultate...*, nr 168–169.

²² Franciszek, Posynodalna adhortacja apostołska *Christus vivit* do młodych i całego Ludu Bożego, Kraków 2019, nr 279.

²³ A. Sampaio Costa, *Intención*, w: *Diccionario de Espiritualidad Ignaciana*, vol. 2, eds. P. Cebollada, J.C. Coupeau, J. Melloni, D.M. Molina, R. Zas Friz, Bilbao–Santander 2007, s. 1042.

w każdym dobrym wyborze, jeżeli chodzi o nas samych, oko naszej intencji winno być proste [por. Mt 6, 22 i Łk 11, 34], wpatrzone jedynie w cel, dla którego jestem stworzony, a mianowicie dla chwały Boga, Pana naszego, i dla zbawienia mej duszy. I dlatego cokolwiek wybieram, powinno być pomocne do tego celu, dla którego jestem stworzony (ĆD 169; por. ĆD 40, 41, 46, 135, 169, 179, 180, 184, 325, 326, 331, 332, 334)²⁴.

Nadrzędnym celem całych *Ćwiczeń duchowych*, jak czytamy w pierwszej ich Adnotacji, jest „usunięcie wszystkich uczuć nieuporządkowanych, a po ich usunięciu – szukanie i znalezienie woli Bożej” (ĆD 1). Dla św. Ignacego jest czymś fundamentalnym, aby – jak podaje Adnotacja szesnasta – „jedyną racją pragnienia lub posiadania tej czy innej rzeczy była wyłącznie służba, cześć i chwała Jego Boskiego Majestatu” (ĆD 16)²⁵.

Czystej intencji św. Ignacy oczekuje także od wszystkich jezuickich scholastyków na każdym etapie ich formacji. W *Konstytucjach Towarzystwa Jezusowego* czytamy: „Niech się wszyscy starają mieć czystą intencję nie tylko co do stanu swego życia, ale także co do wszystkich poszczególnych spraw”²⁶. W innym miejscu dodaje: „Aby scholastyki mogli poczynić znaczne postępy w naukach, niech się troszczą przede wszystkim o zachowanie czystości duszy i o dobrą intencję w zdobywaniu wiedzy. Niech niczego innego nie szukają w nauce, jak tylko Bożej chwały oraz zbawienia dusz”²⁷, „rezygnując z naszych osobistych upodobań w celu przysłużenia się jego Majestatowi oraz pomagając duszom”²⁸. To samo dotyczy wykładowców uczących w jezuickich kolegiach. Mają „zachęcać

²⁴ Wnikliwą i szeroką analizę tego podstawowego dla duchowości ignacjańskiej warunku rozeznawania woli Bożej znajdziemy w: J. Calveras, *Buscar y hallar la voluntad divina por los tiempos de elección de los Ejercicios de San Ignacio*, „Manresa” 15 (1943), s. 252–270 i 324–340; J. Luzárraga, *La pureza de intención desde la espiritualidad bíblica*, „Manresa” 57 (1985), s. 35–53; R. Orlandis, *De la elección y de la intención previa a ella. reliminares al estudio de los tres tiempos de elección*, „Manresa” 11 (1935), s. 97–126; J.J. Toner, *Discerning God's Will. Ignatius of Loyola's Teaching in Christian Decision Making*, St. Luis 1991.

²⁵ Por. W. Królikowski, *Adnotacje do „Ćwiczeń duchowych” św. Ignacego Loyoli. Studium teologiczno-pastoralne*, Kraków 2018.

²⁶ Św. Ignacy Loyola, *Konstytucje Towarzystwa Jezusowego*, dz. cyt., nr 288.

²⁷ Św. Ignacy Loyola, *Konstytucje Towarzystwa Jezusowego*, dz. cyt., nr 360.

²⁸ Św. Ignacy Loyola, *List do o. Antoniego Brandão (Rzym, 1 czerwca 1551 rok)*, w: Św. Ignacy Loyola, *Listy wybrane*, przeł. K. Jachimska-Małkiewicz, R. Skórka, S. Filipowicz, Kraków 2017, s. 223.

uczniów do służby Bogu i miłowania Jego samego i cnót, dzięki którym mogą się Mu podobać, i do tego, by całe swoje studia kierowali ku temu celowi”²⁹. Zatem, jak czytamy w liście św. Ignacego do ojca Jana Pelletiera SJ, rektora kolegium w Ferrarze, „wszyscy powinni oczyścić swoje intencje, tak aby szukali nie własnego pożytku, ale pożytku Chrystusa Jezusa”³⁰. Dla św. Ignacego najważniejszym warunkiem rozeznania woli Bożej i jej wypełniania jest więc „miłość i czysta intencja służby Bożej”³¹.

Drugim warunkiem rozeznania woli Bożej i podjęcia dobrej decyzji jest, aby „wszystko, co ma być przedmiotem wyboru, było obojętne [moralnie] lub dobre samo w sobie i żeby należało [jak oręż] do walki, którą toczy święta Matka nasza, Kościół hierarchiczny, a nie było złe ani nie sprzeciwiało się temu Kościołowi” (ĆD 170). Jedność z nauczycielskim urzędem Kościoła była szczególnie ważna dla św. Ignacego Loyoli, zwłaszcza w procesie rozeznawania woli Bożej. W tym celu napisał Reguły o trzymaniu z Kościołem, które umieścił na końcu książeczki *Ćwiczeń duchowych* (por. ĆD 352–370)³². Dlatego, jak czytamy w Dyrektoriach ignacjańskich do *Ćwiczeń duchowych*,

jako przedmiot wyboru daje się następujące sprawy: po pierwsze, droga rad czy droga przykazań; po drugie, jeśli droga rad, to w zakonie czy poza zakonem; po trzecie, jeśli w zakonie, to w jakim; następnie po czwarte, kiedy i w jaki sposób. A jeśli droga przykazań, to w jakim stanie lub sposobie życia³³.

Trzecim warunkiem właściwego rozeznania woli Bożej i jej wypełnienia jest dojrzałość emocjonalno-duchowa. O ile dwa pierwsze warunki dotyczą wymiaru teologicznego, to trzeci posiada charakter

---

²⁹ Św. Ignacy Loyola, *Konstytucje Towarzystwa Jezusowego*, dz. cyt., nr 486. Temu celowi służyły między innymi jezuickie seminaria nauczycielskie. Por. A. Królikowska, *Kształcenie nauczycieli dla jezuickich szkół średnich w Polsce od XVI do XVIII wieku*, Kraków 2019.

³⁰ Św. Ignacy Loyola, *List do o. Jana Pelletiera* (Rzym, 13 czerwca 1551 rok), w: Św. Ignacy Loyola, *Listy wybrane*, dz. cyt., s. 235.

³¹ Św. Ignacy Loyola, *Konstytucje Towarzystwa Jezusowego*, dz. cyt., nr 813.

³² Por. J. Corella, *Sentir la Iglesia. Comentario a las reglas ignacianas para el sentido verdadero de Iglesia*, Bilbao–Santander 1995; *Miłość Kościoła dzisiaj. Wokół Reguł o trzymaniu z Kościołem św. Ignacego Loyoli*, red. W. Królikowski, Kraków 2009.

³³ *Dyrektoria ignacjańska do „Ćwiczeń duchownych”*, w: Św. Ignacy Loyola, *Pisma wybrane*, t. 2, dz. cyt., nr 22, s. 219.

psychologiczno-duchowy. Bez dojrzałości ludzkiej, równowagi emocjonalnej, bez wewnętrznej wolności od nieuporządkowanych przywiązań, a jednocześnie bez głębokiego pragnienia naśladowania Jezusa Chrystusa niemożliwe jest właściwe rozeznanie woli Bożej³⁴. W Dyrektorium Oficjalnym do *Ćwiczeń duchowych* czytamy, że osoby „słabego charakteru i niestałe, które nie potrafią zapanować nad swoimi emocjami czy złymi przyzwyczajeniami, albo które wydają się niereformowalne” nie są zdolne do właściwego rozeznania duchowego i podejmowania decyzji zgodnych z wolą Bożą³⁵. Człowiek niedojrzały emocjonalnie i duchowo, „zamknięty w sobie, staje się praktycznie niezdolny do przejrzystego rozeznawania duchowego własnych natchnień, odczuć, myśli i wszystkich innych wewnętrznych poruszeń”³⁶. Znakiem dojrzałości emocjonalno-duchowej jest zdolność do rezygnacji ze swej woli, którą św. Ignacy nazywa świętą obojętnością (por. *ĆD* 23), oraz pragnienie naśladowania Chrystusa. Dlatego w jego *Dyrektorium do Ćwiczeń duchowych* czytamy:

Przede wszystkim należy położyć nacisk na to, żeby mający dokonywać wyboru podchodził do niego z pełną rezygnacją ze swej woli i żeby wznosił się, jeśli to możliwe, na trzeci stopień pokory [*ĆD* 167], na którym przy równej [co najmniej] chwale Bożej skłaniałby się raczej ku temu, co jest bardziej zgodne z radami [ewangelicznymi] i z przykładem Chrystusa, Pana naszego³⁷.

---

³⁴ Por. T. Kotlewski, *Świat ludzkich uczuć, potrzeb, konfliktów, wartości... próba innego spojrzenia*, „Zeszyty Ignacjańskie” 2 (1992), s. 1–50. Znaczenie formacji ludzkiej do realizacji powołania kapłańskiego podkreśla Krzysztof Dyrek SJ w książce: K. Dyrek, *Formacja ludzka do kapłaństwa*, Kraków 1999.

³⁵ *Directoria conscripta iussu et auctoritate R.P.Cl. Acquaviva (1591-1599)*, w: *Directoria Exercitiorum Spiritualium (1540-1599)*, dz. cyt., no. 169, s. 687.

³⁶ J. Augustyn, *Ćwiczenia duchowe w praktyce. Uwagi odnoszące się do udzielania i odprawiania „Ćwiczeń duchownych” św. Ignacego Loyoli z pełnym milczeniem i indywidualnym prowadzeniem*, Kraków 2013, s. 26–27. Por. F. Arvesú, *Disposiciones psicológicas para una elección sana*, w: *Psicología y Ejercicios ignacianos (Volumen I)*, red. C. Alemany, J.A. García-Monge, Bilbao–Santander 1990, s. 157–163.

³⁷ *Dyrektoria ignacjańskie do „Ćwiczeń duchownych”*, w: Św. Ignacy Loyola, *Pisma wybrane*, t. 2, dz. cyt., nr 17, s. 218. Por. C. Domínguez Morano, *Psicodinámica de los Ejercicios ignacianos*, Bilbao–Santander 2003.

3. Trzy pory rozeznania woli Bożej

Po spełnieniu podstawowych warunków właściwego rozeznania woli Bożej osoba wierząca jest zdolna podjąć duchowy proces otwierania się na działanie Ducha Świętego, który pragnie nie tylko objawić Boże życzenie w konkretnych okolicznościach życia danej osoby, ale także udzielić potrzebnej mocy do jego wypełnienia. Święty Ignacy w tak zwanym drugim tygodniu (etapie) *Ćwiczeń duchowych*, który odpowiada bardziej drodze duchowego oświecenia (por. *ĆD* 10), wymienia trzy zasadnicze pory, czyli uprzywilejowane momenty, „dyspozycje duchowe”³⁸, czasy, czy też sposoby objawiania się woli Bożej, „w których można dokonać wyboru rozsądnego i dobrego” (*ĆD* 173).

a. Pierwsza pora rozeznania woli Bożej

Pierwsza pora rozpoznania woli Bożej i wyboru ma miejsce wówczas, gdy Pan Bóg tak jasno objawia swoją wolę, że człowiek nie ma żadnych wątpliwości co jest wolą Bożą i odczuwa moc Ducha Świętego, aby zdecydowanie pójść za Jego głosem. Zatem, jak mówi św. Ignacy,

jest ona wtedy, gdy Bóg, Pan nasz, tak porusza i pociąga wolę, iż taka dusza pobożna nie wątpiąc ani też nie mogąc powątpiewać, idzie za tym, co jej ukazano. Tak właśnie postąpili święci Paweł i Mateusz, idąc za Chrystusem, Panem naszym (*ĆD* 175)³⁹.

Także św. Ignacy opisuje w *Autobiografii* podobny sposób rozpoznania woli Bożej, kiedy to „wstrzymywał się od jedzenia mięsa”, gdy tymczasem pewnego dnia otrzymał „silną skłonność woli, żeby odtąd jadać mięso” i „nie mógł tu mieć żadnych wątpliwości”, że to jest wolą Bożą⁴⁰.

W tej porze rozeznania woli Bożej możemy wyróżnić trzy zasadnicze elementy. Pierwszym jest bezpośrednie oddziaływanie Pana Boga na wolę osoby rozeznającej – Pan Bóg „porusza i pociąga wolę”. Drugim, fundamentalnym elementem w tej porze rozeznania woli Bożej jest

³⁸ I. Iparraguirre, *Introduzione allo studio degli Esercizi*, Roma 1951, s. 74.

³⁹ W Ewangelii św. Mateusza czytamy: „Jezus ujrzał człowieka imieniem Mateusz, siedzącego na komorze celnej, i rzekł do niego: «Pójdź za Mną!» A on wstał i poszedł za Nim” (Mt 9, 9). O powołaniu św. Pawła czytamy w Dz 9, 1–6. 20.

⁴⁰ Św. Ignacy Loyola, *Opowieść Pielgrzyma. Autobiografia*, dz. cyt., nr 27.

pewność osoby rozeznającej – „taka dusza pobożna nie wątpi ani też nie może powątpiewać”, że tego właśnie chce Pan Bóg. Zaś trzecim elementem jest podjęcie pewnej decyzji, aby iść za objawioną wolą Bożą – „idzie za tym, co jej ukazano”⁴¹.

b. Druga pora rozeznania woli Bożej

Gdyby osoba nie odczuła jasności i pewności w pierwszej porze rozeznania woli Bożej, jeśli ją „Bóg nie poruszył [skutecznie] pierwszym sposobem [ĆD 175], należy zastosować drugi [ĆD 176]”⁴². Druga pora rozeznania duchowego ma miejsce wówczas, gdy Pan Bóg objawia swoją wolę poprzez udzielanie człowiekowi stanów pocieszeń i strapiień oraz wewnętrznego poznania działania różnych duchów. Jak mówi św. Ignacy, ta pora ma miejsce wtedy, gdy „otrzymuje się dużo jasności i poznania na skutek doznawania pocieszeń i strapiień i dzięki doświadczeniu w dziedzinie rozeznania różnych duchów” (ĆD 176).

Ten sposób rozeznania woli Bożej, w przeciwieństwie do pierwszej pory, wymaga dłuższego czasu, aby właściwie odczytywać stany strapienia i pocieszenia duchowego oraz by dobrze rozeznawać działanie różnych duchów. Osoba rozeznająca wolę Bożą według tego sposobu „powinna szukać wewnętrznego światła, analizując swoje wewnętrzne poruszenia, swój postęę, swoją wewnętrzną przemianę, przy jednoczesnym kontemplowaniu tajemnic życia Chrystusa”⁴³. Tym bardziej więc oczekuje się od takiej osoby, aby była emocjonalnie dojrzała⁴⁴. W Dyrektorium do *Ćwiczeń duchowych* dotyczącym wyboru św. Ignacy zachęca, aby osoba rozeznająca wolę Bożą „w rozmyślaniach o Chrystusie, Panu naszym, zwracała uwagę podczas pocieszenia, ku czemu doznaje

⁴¹ Por. J. Calveras, *¿Es lícito querer saber la voluntad de Dios por vía directa?*, „Manresa” 14 (1942), s. 247–269; L. González Hernández, *El primer tiempo de elección según San Ignacio*, Buenos Aires–Madrid 1956, s. 202.

⁴² *Dyrektorja ignacjańskie do „Ćwiczeń duchownych”*, w: Św. Ignacy Loyola, *Pisma wybrane*, t. 2, dz. cyt., nr 18, s. 218.

⁴³ A. Sampaio Costa, *Elección*, w: *Diccionario de Espiritualidad Ignaciana*, vol. 1, dz. cyt., s. 728.

⁴⁴ Por. J. Ayerra Moreno, *Psicología del segundo tiempo*, „Miscelánea Comillas” 33 (1959), s. 287.

poruszenia [impulsu] Bożego; tak samo i podczas strapienia”⁴⁵. Bardzo ważne jest zatem na etapie tego sposobu rozeznania woli Bożej, aby właściwie rozumieć, czym jest pocieszenie duchowe, czym strapienie duchowe i jak dokonywać dobrego rozeznawania duchów. Potrzebna jest tutaj także pomoc doświadczonego kierownika duchowego⁴⁶.

W kontekście tej pory rozeznawania woli Bożej szczególnie pomocne są wspomniane Reguły rozeznawania duchów (por. ĆD 313–336), w których św. Ignacy podaje między innymi opis pocieszenia i strapienia duchowego, przyczyn tych stanów duchowych, a także właściwych postaw w czasie ich przeżywania. Według niego, pocieszenie duchowe to takie

[przeżycie], gdy w duszy powstaje pewne poruszenie wewnętrzne, dzięki któremu dusza rozpala się w miłości ku swemu Stwórcy i Panu, a wskutek tego nie może już kochać żadnej rzeczy stworzonej na obliczu ziemi dla niej samej, lecz tylko w Stwórcy wszystkich rzeczy. Podobnie i wtedy [jest pocieszenie], gdy wylewa łzy, które ją skłaniają do miłości swego Pana, czy to na skutek żalu za swe grzechy, czy to współczując Męce Chrystusa, Pana naszego, czy to dla innych jakich racji, które są skierowane wprost do służby i chwały Jego. Wreszcie nazywam pocieszeniem wszelkie pomnożenie nadziei, wiary i miłości, i wszelkiej radości wewnętrznej, która wzywa i pociąga do rzeczy niebieskich i do właściwego dobra [i zbawienia] własnej duszy, dając jej odpocznienie i uspokojenie w Stwórcy i Panu swoim (ĆD 316).

W kolejnej Regule św. Ignacy dodaje:

Właściwością Boga i aniołów jest to, że w poruszeniach swoich [w duszy] dają prawdziwą radość i wesele duchowne, usuwają zaś wszelki smutek i zakłócenie, które wprowadza [do duszy] nieprzyjaciel. Jego bowiem właściwością jest zwalczać tę radość i to pocieszenie duchowne, a to przez podsuwanie pozornych racji, fałszywych subtelnosci i ciągłych podstępów (ĆD 329)⁴⁷.

---

⁴⁵ Dyrektorium ignacjańskie do „Ćwiczeń duchownych”, w: Św. Ignacy Loyola, *Pisma wybrane*, t. 2, dz. cyt., nr 18, s. 218.

⁴⁶ Por. J. Nevado, *El segundo tiempo de elección en los Ejercicios*, „Manresa” 39 (1967), s. 41–54.

⁴⁷ Por. J. Corella, *La consolación en los Ejercicios de S. Ignacio [EE 316]*, „Manresa” 71 (1999), s. 319–337; M.A. Fiorito, *Discernimiento y lucha espiritual. Comentario de las Reglas de discernir de la Primera Semana de los Ejercicios Espirituales de San Ignacio de Loyola*, San Miguel–Buenos Aires 1985.

Z kolei strapienie duchowe to „ciemność w duszy, zakłócenie w niej, poruszenie do rzeczy niskich i ziemskich, niepokój z powodu różnych miotań się i pokus, skłaniający do nieufności, bez nadziei, bez miłości. Dusza stwierdza wtedy, że jest całkiem leniwa, let nia, smutna i jakby odłączona od swego Stwórcy i Pana” (ĆD 317). Zdaniem św. Ignacego, strapienie duchowe ma trzy przyczyny. Po pierwsze, „ponieważ jesteśmy oziębli, leniwi lub niedbali w naszych ćwiczeniach duchownych (...). Druga przyczyna jest taka, że „[Bóg chce nas] wypróbować”. Zaś trzecią przyczyną jest to, że „[Bóg nam chce dać] prawdziwe poznanie i uświadomienie sobie, tak iżbyśmy to wewnętrznie odczuli, że nie w naszej mocy jest zdobyć i zatrzymać wielką pobożność, silną miłość, łzy czy też inne pocieszenie duchowne, lecz że to wszystko jest darem i łaską Boga, Pana naszego” (ĆD 322)⁴⁸.

W czasie strapienia duchowego „nie powinniśmy zmieniać poprzednich postanowień”, ale „usilnie zmieniać samego siebie [nastawiając się] przeciw temu strapieniu, np. więcej oddając się modlitwie, rozmyślaniu, rzetelniejszemu badaniu sumienia i do pewnego stopnia pomnażać nasze praktyki pokutne” (ĆD 319). Jeśli strapienie duchowe jest z powodu próby, to wówczas należy „stawiać opór różnym poruszeniom i pokusom nieprzyjaciela” mocą „łaski wystarczającej do osiągnięcia zbawienia wiecznego” (ĆD 320). Dlatego przeżywający strapienie „niech się sili na wytrwanie w cierpliwości (...) i niech myśli, że rychło dozna pocieszenia” (ĆD 321)⁴⁹.

Święty Ignacy rozróżnia dwa rodzaje pocieszeń duchowych: „pocieszenie bez [jakiegokolwiek] przyczyny”, czyli „bez żadnego odczuwania czy poznania uprzedniego jakiegoś przedmiotu, dzięki któremu przyszłoby takie pocieszenie za pośrednictwem aktów własnych rozumu i woli” (...) – „sam tylko Bóg, Pan nasz, daje duszy (takie) pocieszenie” (ĆD 330)⁵⁰, oraz

⁴⁸ Por. A. Sampaio Costa, *Los tiempos de elección en los Directorios de Ejercicios*, Bilbao-Santander 2004, s. 121–132; J. Corella, *La desolación espiritual en nuestro mundo de hoy*, „Manresa” 75 (2003), s. 325–344.

⁴⁹ Por. A. Guillen, *El valor pedagógico de la desolación*, „Manresa” 75 (2003), s. 345–357.

⁵⁰ Por. D. Gil, *La consolación sin causa precedente. Estudio hermenéutico-teológico sobre las nn. 330 y 336 de los Ejercicios Espirituales de San Ignacio*, Roma 1971; J. García de Castro, *El Dios Emergente. Sobre la consolación sin causa precedente*, Bilbao-Santander 2001.

pocieszenie „za pośrednictwem jakiejś [uprzedniej] przyczyny”. Jednak to drugie pocieszenie „dać może równie anioł dobry, jak i zły, ale dla celów całkiem różnych” (ĆD 331), bowiem „anioł zły ma tę właściwość, że się przemienia w anioła światłości” (ĆD 332). Dlatego należy dobrze rozemnić także samo pocieszenie duchowe oraz jego przyczyny⁵¹. Z tej racji, zdaniem św. Ignacego,

powinniśmy bardzo zwracać uwagę na przebieg myśli. Jeżeli ich początek, środek i koniec są całkowicie dobre, zmierzające do tego, co jest w pełni dobre, jest to znak dobrego anioła. Ale jeśli przebieg myśli, które nam poddaje, prowadzi ostatecznie do jakiejś rzeczy złej lub rozpraszejającej nas albo mniej dobrej niż ta, którą przedtem dusza zamierzała, albo jeśli osłabia, niepokoi i zakłóca duszę, odbierając jej pokój, ciszę i odpocznienie, które przedtem miała, to jest wyraźny znak, że [myśli taka] pochodzi od złego ducha, nieprzyjaciela naszego postępu i zbawienia wiecznego (ĆD 333).

W tym kontekście św. Ignacy pisał do siostry Teresy Rejadell (18 VI 1536):

Nieprzyjacieli wywołuje u Ciebie zamieszanie (...), które przeszkadza Ci w doskonalszej służbie Panu i w osiągnięciu pełniejszego pokoju wewnętrznego. Po pierwsze, nakłania Cię i zachęca do fałszywej pokory. Po drugie, nakłania Cię do zbyt wielkiej bojaźni Boga, która Cię przytłacza i krępuje⁵².

Nie tylko pocieszenie z uprzednią przyczyną wymaga czujności i właściwego rozeznania, ale także pocieszenie bez uprzedniej przyczyny. Według św. Ignacego,

kiedy pocieszenie jest bez przyczyny uprzedniej, to choć nie ma w nim podstępny, bo jak się rzekło, pochodzi od samego Boga (330), niemniej człowiek duchowny, któremu Bóg daje takie pocieszenie, powinien z wielką czujnością i uwagą rozważyć i odróżnić właściwy czas takiego, aktualnie trwającego pocieszenia od czasu, który po nim następuje, gdy dusza jest jeszcze rozpalona i odczuwa dobroć [Boga] i jakby resztki minionego pocieszenia. Często bowiem w tym drugim czasie przez swoje własne rozważania, płynące ze związków i wniosków między pojęciami i sądami, albo pod wpływem dobrego lub złego ducha, czyni dusza postanowienia

⁵¹ Por. B. Mendiboure, *La tentation sous couleur de bien*, „Christus” 49 (2002), s. 229–238.

⁵² Św. Ignacy Loyola, *List do siostry Teresy Rejadell*, w: Św. Ignacy Loyola, *Listy wybrane*, dz. cyt., s. 27. Por. J.A. Guerrero, *La práctica del discernimiento espiritual en la carta de Ignacio de Loyola a Teresa Rejadell del 18 de junio de 1536*, „Manresa” 73 (2001), s. 187–210.

i urabia sobie różne opinie, które nie są bezpośrednio dane od Boga, Pana naszego. I dlatego trzeba je bardzo starannie badać, zanim się im da pełną wiarę i zanim się je wprowadzi w czyn (ĆD 336)⁵³.

Przeżywanie pocieżeń i strapień duchowych, przez które Bóg komunikuje swoją wolę, musi być jednak dobrze rozeznane. Dlatego potrzebna jest pomoc doświadczonego kierownika duchowego. Święty Ignacy podaje szereg wskazówek, między innymi w Adnotacjach do *Ćwiczeń duchowych* (por. ĆD 6, 7, 8, 9, 10, 12, 14, 15, 16, 17) czy w *Listach*, zarówno dla osób rozeznających wolę Bożą, jak i dla kierowników duchowych⁵⁴.

Gdyby jednak i „drugi sposób nie doprowadził do rozstrzygnięcia albo gdyby (...) było ono niewłaściwe (...), należy wtedy zastosować trzeci sposób [wyboru], to jest rozważanie rozumowe”⁵⁵.

c. Trzecia pora rozeznania woli Bożej

Trzecia pora rozeznania i wyboru woli Bożej, jak mówi św. Ignacy, to „pora spokojna”. Ma ona miejsce wtedy, gdy „różne duchy nie miotają duszą, tak że może ona posługiwać się swoimi władzami naturalnymi swobodnie i spokojnie” (ĆD 177). Charakteryzuje się więc brakiem szczerzego odczuwania różnych poruszeń duchowych oraz wewnętrznym spokojem⁵⁶.

Święty Ignacy podaje dwa sposoby dokonania wyboru rozsądnego i dobrego w trakcie tejże pory. Pierwszy sposób polega na tym, że po uświadomieniu sobie tego, co „chcę uczynić przedmiotem wyboru” (ĆD 178), oraz „mając na oku cel, dla którego jestem stworzony (...), i będąc w stanie obojętności, bez jakiegoś przywiązania nieuporządkowanego” (ĆD 179), należy „prosić Boga, Pana naszego, aby zechciał poruszyć

⁵³ Por. T. Catalá, *Cuando sentimos que es Dios quien nos mueve. Discernir la consolación*, „Manresa” 75 (2003), s. 221–234.

⁵⁴ Por. F. Charmot, *Rozeznawanie duchowe i kierownictwo duchowe*, w: *Sztuka kierownictwa duchowego. Poradnik*, red. J. Augustyn, Kraków 2013, s. 293–299; L.M. García Domínguez, *La entrevista en los Ejercicios espirituales*, Bilbao–Santander 2010; *Kierownictwo duchowe według św. Ignacego Loyoli*, red. W. Królikowski, Kraków 2013; T. Špidlik, *Ignacjański model kierownictwa duchowego*, w: *Sztuka kierownictwa duchowego*, dz. cyt., s. 189–202.

⁵⁵ *Dyrektoria ignacjańskie do „Ćwiczeń duchownych”*, w: Św. Ignacy Loyola, *Pisma wybrane*, t. 2, dz. cyt., nr 19, s. 218.

⁵⁶ B. Juanes, *La elección según el segundo y el tercer tiempo*, Roma 1980.

moją wolę i włożyć mi w duszę to, com powinien uczynić (...), i abym umysłem swoim rozważał dobrze i wiernie i wybierał zgodnie z najświętszą i miłą [nam] Jego wolą” (ĆD 180). Następnie trzeba „rozważyć i brać na rozum” (ĆD 181) racje „za” i „przeciw” danemu wyborowi. „Po roztrząśnięciu i rozważeniu ze wszystkich stron tej sprawy, o którą chodzi – poucza św. Ignacy – zobaczyć, ku czemu więcej skłania się rozum; i tak wedle większego poruszenia rozumu, a nie wedle jakiegoś poruszenia natury zmysłowej, powinna się dokonać decyzja w danej sprawie” (ĆD 182). Po rozeznaniu woli Bożej i dokonaniu wyboru potrzebne jest jeszcze jego potwierdzenie ze strony Pana Boga. Dlatego św. Ignacy dodaje:

Po dokonaniu takiego wyboru lub decyzji powinien ten, co ją uczynił, udać się z wielką pilnością na modlitwę przed oblicze Boga, Pana naszego, i ofiarować Mu taki wybór, aby Jego Boski Majestat zechciał go przyjąć i potwierdzić, jeśli to jest ku Jego większej służbie i chwale (ĆD 183)⁵⁷.

Drugi sposób „dokonywania rozsądnego dobrego wyboru zawiera w sobie cztery reguły i jedną uwagę” (ĆD 184). Po pierwsze, osoba dokonująca wyboru ma odczuć w sobie, że „miłość, którą odczuwa w większym lub mniejszym stopniu do rzeczy będącej przedmiotem wyboru, jest wyłącznie [miłością] dla swego Stwórcy i Pana” (ĆD 184). Po drugie, należy

przedstawić sobie jakiegoś człowieka, któremu nigdy nie widział ani go znał, ale pragnę dla niego wszelkiej doskonałości; zastanowić się, co bym mu poradził uczynić i co wybrać dla większej chwały Boga, Pana naszego, i dla większej doskonałości jego duszy. A postępując podobnie względem samego siebie zastosować tę samą regułę, którą stosuję do drugiego człowieka (ĆD 185).

Po trzecie, należy „zastanowić się, jakbym już był w chwili śmierci, nad tą postawą i tą miarą, którą wtedy chciałbym widzieć zastosowaną w tym obecnym wyborze; i dostosowując się do niej całkowicie dokonam mojej decyzji” (ĆD 186). Po czwarte,

---

⁵⁷ Por. S. Rendina, *Il discernimento operativo o „elezione”*, „Appunti di Spiritualità” 53 (2001), s. 35–44.

patrząc i rozważając, w jakim stanie ducha chciałbym się znaleźć w dniu sądu Bożego, pomyśleć nad tym, jakiej wtedy życzyłbym sobie decyzji, żeby była powzięta w sprawie obecnej; i taką samą [decyzję] powziąć teraz, żebym wtedy był pełen zadowolenia i radości (ĆD 187).

Podjętą decyzję, podobnie jak w pierwszym sposobie, należy „ofiarować Bogu, Panu naszemu” (ĆD 188)⁵⁸.

Zakończenie

Rozeznawanie woli Bożej wydaje się dzisiaj szczególnie potrzebne. Wielką pomocą w jego praktykowaniu jest metoda, którą Bóg dał Kościołowi przez św. Ignacego Loyolę niemalże pięć wieków temu. Opiera się ona na słowie Bożym, Tradycji Kościoła i jest owocem licznych objawień mistycznych, jakie otrzymał św. Ignacy. Autor *Ćwiczeń duchowych* zawsze umieszcza rozeznanie woli Bożej w kontekście ostatecznego celu naszego życia, którym jest „zbawienie dusz” (1 P 1, 9). Trójjedyny Bóg stworzył człowieka do życia we wspólnocie z sobą, „na obraz Boży go stworzył” (Rdz 1, 7), dlatego tak ważne jest, aby właściwie rozeznać, co pomaga w umacnianiu tej wspólnoty, a co jej przeszkadza w konkretnych okolicznościach życiowych.

Święty Ignacy przez całe życie nieustannie pytał Boga: „Dokąd, Panie, chcesz mnie prowadzić?”⁵⁹. Metoda rozeznavania woli Bożej, którą proponuje głównie w *Ćwiczeniach duchowych*, oparta jest na jego osobistych przeżyciach. Jest ona niezwykle głęboka, a zarazem prosta i precyzyjna. Dzięki temu także dzisiejsi chrześcijanie mogą znaleźć w niej nieocenioną pomoc w pogłębianiu swojego życia duchowego, w rozpoznawaniu najświętszej woli Bożej oraz w podejmowaniu decyzji, zarówno tych małych, codziennych, jak i wielkich, życiowych na większą chwałę Bożą i ku osobitemu pożytkowi duchowemu.

⁵⁸ Por. S. Fausti, *Sztuka rozeznavania i podejmowania decyzji. Okazja czy pokusa?*, przeł. B.A. Gancarz, Kraków 2016, s. 171–182.

⁵⁹ Św. Ignacy Loyola, *Dziennik duchowy*, dz. cyt., s. 342.

Bibliografia

- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*, wyd. 5, Poznań 2002.
- Arvesú F., *Disposiciones psicológicas para una elección sana*, w: *Psicología y Ejercicios ignacianos (Volumen I)*, ed. C. Alemany, J.A. García-Monge, Bilbao–Santander 1990, s. 157–163.
- Ayerra Moreno J., *Psicología del segundo tiempo*, „Miscelánea Comillas” 33 (1959), s. 274–291.
- Augustyn J., *Ćwiczenia duchowe w praktyce. Uwagi odnoszące się do udzielania i odprawiania „Ćwiczeń duchownych” św. Ignacego Loyoli z pełnym milczeniem i indywidualnym prowadzeniem*, Kraków 2013.
- Bardy G., *Discernement des esprits. Chez les Pères*, w: *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, fondé par M. Viller, F. Cavallera, J. de Guibert, S.J. continué par A. Rayez, A. Derville et A. Solignac, S.J., vol. 3, Paris 1957, kol. 1247–1254.
- Calveras J., *Buscar y hallar la voluntad divina por los tiempos de elección de los Ejercicios de San Ignacio*, „Manresa” 15 (1943), s. 252–270, 324–340.
- Calveras J., *¿Es lícito querer saber la voluntad de Dios por vía directa?*, „Manresa” 14 (1942), s. 247–269.
- Catalá T., *Cuando sentimos que es Dios quien nos mueve. Discernir la consolación*, „Manresa” 75 (2003), s. 221–234.
- Charmot F., *Rozeznawanie duchowe i kierownictwo duchowe*, w: *Sztuka kierownictwa duchowego. Poradnik*, red. J. Augustyn, Kraków 2013, s. 293–299.
- Corella J., *La consolación en los Ejercicios de S. Ignacio [EE 316]*, „Manresa” 71 (1999), s. 319–337.
- Corella J., *La desolación espiritual en nuestro mundo de hoy*, „Manresa” 75 (2003), s. 325–344.
- Corella J., *Sentir la Iglesia. Comentario a las reglas ignacianas para el sentido verdadero de Iglesia*, Bilbao–Santander 1995.
- Directoria Exercitiorum Spiritualium (1540–1599)*, edidit, ex integro refecit et novis textibus auxit Ignatius Iparraguirre S.I., Romae 1955 (Monumenta Historica Societatis Iesu, 76).
- Domínguez Morano C., *Psicodinámica de los Ejercicios ignacianos*, Bilbao–Santander 2003.
- Drzyżdżyk S., Gilski M., *Sobory pierwszego tysiąclecia o rozeznawaniu*, w: *Rozeznanie. Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość*, red. S. Drzyżdżak, M. Gilski, Kraków 2019, s. 65–80.
- Dyrek K., *Formacja ludzka do kapłaństwa*, Kraków 1999.
- Fausti S., *Sztuka rozeznawania i podejmowania decyzji. Okazja czy pokusa?*, przeł. B.A. Gancarz, Kraków 2016, s. 171–182.
- Fiorito M.A., *Discernimiento y lucha espiritual. Comentario de las Reglas de discernir de la Primera Semana de los Ejercicios Espirituales de San Ignacio de Loyola*, San Miguel–Buenos Aires 1985.
- García de Castro J., *El Dios emergente. Sobre la consolación sin causa precedente*, Bilbao–Santander 2001.
- García Domínguez L.M., *La entrevista en los Ejercicios espirituales*, Bilbao–Santander 2010.

Gil D., *La consolación sin causa precedente. Estudio hermenéutico-teológico sobre las nn. 330 y 336 de los Ejercicios Espirituales de San Ignacio*, Roma 1971.

González Hernández L., *El primer tiempo de elección según San Ignacio*, Buenos Aires-Madrid 1956.

Gouvernaire J., *La práctica del discernimiento bajo la guía de san Pablo*, Santander 1984.

Gurrero J.A., *La práctica del discernimiento espiritual en la carta de Ignacio de Loyola a Teresa Rejadell del 18 de junio de 1536*, „Manresa” 73 (2001), s. 187–210.

Guillen A., *El valor pedagógico de la desolación*, „Manresa” 75 (2003), s. 345–357.

Guillet J., *Discernement des esprits dans les synoptiques*, w: *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, fondé par M. Viller, F. Cavallera, J. de Guibert S.J. continué par A. Rayez, A. Derville et A. Solignac S.J., vol. 3, Paris 1957, kol. 1231–1247.

Iparraguirre I., *Introduzione allo studio degli Esercizi*, Roma 1951.

Juanes B., *La elección según el segundo y el tercer tiempo*, Roma 1980.

Kasprzak D., „Rozeznawanie duchów” (διάκρίσις) w czasie monastycyzmu patrystycznego, w: *Rozeznanie. Przeszość, terażniejszość, przyszłość*, red. S. Drzyżdżak, M. Gilski, Kraków 2019, s. 45–63.

Kierownictwo duchowe według św. Ignacego Loyoli, red. W. Królikowski, Kraków 2013.

Kotlewski T., *Świat ludzkich uczuć, potrzeb, konfliktów, wartości... próba innego spojrzenia*, „Zeszyty Ignacjanские” 2 (1992), s. 1–50.

Królikowska A., *Kształcenie nauczycieli dla jezuickich szkół średnich w Polsce od XVI do XVIII wieku*, Kraków 2019.

Królikowski W., *Adnotacje do „Ćwiczeń duchowych” św. Ignacego Loyoli. Studium teologiczno-pastoralne*, Kraków 2018.

Luzárraga J., *La pureza de intención desde la espiritualidad bíblica*, „Manresa” 57 (1985), s. 35–53.

Mazur R., *Rozeznanie w Piśmie Świętym. Terminologia, podmiot, przedmiot i narzędzia*, w: *Rozeznanie. Przeszość, terażniejszość, przyszłość*, red. S. Drzyżdżak, M. Gilski, Kraków 2019, s. 15–44.

Mendiboure B., *La tentation sous couleur de bien*, „Christus” 49 (2002), s. 229–238.

Miłość Kościoła dzisiaj. Wokół Reguł o trzymaniu z Kościołem św. Ignacego Loyoli, red. W. Królikowski, Kraków 2009.

Nevado J., *El segundo tiempo de elección en los Ejercicios*, „Manresa” 39 (1967), s. 41–54.

Papież Franciszek, *Adhortacja apostolska Gaudete et exsultate o powołaniu do świętości w świecie współczesnym*, Kraków 2018.

Papież Franciszek, *Posynodalna adhortacja apostolska Christus vivit do młodych i całego Ludu Bożego*, Kraków 2019.

Orlandis R., *De la elección y de la intención previa a ella. Preliminares al estudio de los tres tiempos de elección*, „Manresa” 11 (1935), s. 97–126.

Orygenes, *O Zasadach*, przeł. S. Kalinkowski, Kraków 1996 (Źródła Myśli Teologicznej, 1).

Pegon J., *Discernement des esprits. Période moderne*, w: *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, fondé par M. Viller, F. Cavallera, J. de

Guibert S.J. continué par A. Rayez, A. Derville et A. Solignac S.J., vol. 3, Paris 1957, kol. 1266–1281.

Pierwsi świadkowie. Wybór najstarszych pism chrześcijańskich, Kraków 1988 (Ojcowie Żywi, 8).

Pietras H., *Rozeznawanie duchów u Orygenesza*, „Życie Duchowe” 39 (2004), s. 113–116.

Rendina S., *Il discernimento operativo o „elezione”*, „Appunti di Spiritualità” 53 (2001), s. 7–44.

Ruiz Jurado M., *Rozeznawanie duchowe. Teologia. Historia. Praktyka*, przeł. K. Homa, Kraków 2002.

Sampaio Costa A., *Intención*, w: *Diccionario de Espiritualidad Ignaciana*, vol. 2, Director J. García de Castro, eds. P. Cebollada, J.C. Coupeau, J. Melloni, D.M. Molina, R. Zas Friz, Bilbao–Santander 2007, s. 1042–1046.

Sampaio Costa A., *Elección*, w: *Diccionario de Espiritualidad Ignaciana*, vol. 1, Director J. García de Castro, eds. P. Cebollada, J.C. Coupeau, J. Melloni, D.M. Molina, R. Zas Friz, Bilbao–Santander 2007, s. 726–734.

Sampaio Costa A., *Los tiempos de elección en los Directorios de Ejercicios*, Bilbao–Santander 2004.

Schiavone P., *Il discernimento evangelico oggi. Cercare e trovare la volontà di Dio*, Messina–Roma 1988.

Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2012, s. 526–606.

Św. Ignacy Loyola, *Ćwiczenia duchowne*, przeł. M. Bednarz, Kraków 2002.

Św. Ignacy Loyola, *Dziennik duchowy*, w: Św. Ignacy Loyola, *Pisma wybrane. Komentarze*, t. 1, oprac. M. Bednarz, współpraca A. Bobera, R. Skórki, Kraków 1968, s. 273–389.

Św. Ignacy Loyola, *Konstytucje Towarzystwa Jezusowego wraz z przypisami Kongregacji Generalnej XXXIV oraz Normy Uzupełniające zatwierdzone przez tę samą Kongregację*, red. B. Steczek, J. Kołacz, wyd. 2, Kraków–Warszawa 2006.

Św. Ignacy Loyola, *Listy wybrane*, przeł. K. Jachimska-Malkiewicz, R. Skórka, S. Filipowicz, Kraków 2017.

Św. Ignacy Loyola, *Opowieść Pielgrzymia. Autobiografia*, przekł. i przypisy M. Bednarz, Kraków 2018.

Św. Ignacy Loyola, *Pisma wybrane. Komentarze*, t. 1–2, oprac. M. Bednarz, współpraca A. Bobera, R. Skórki, Kraków 1968.

Špidlík T., *Ignacjański model kierownictwa duchowego*, w: *Sztuka kierownictwa duchowego. Poradnik*, red. J. Augustyn, Kraków 2013, s. 189–202.

Toner J.J., *Discerning God's Will. Ignatius of Loyola's Teaching in Christian Decision Making*, St. Luis 1991.

Tornos A., *Fundamento bíblico-teológico del discernimiento*, „Manresa” 60 (1988), s. 319–329.

Vandenbroucke F., *Discernement des esprits. Au moyen âge*, w: *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire*, fondé par M. Viller, F. Cavallera, J. de Guibert S.J. continué par A. Rayez, A. Derville et A. Solignac S.J., avec le concours d'un grand nombre de collaborateurs, vol. 3, Paris 1957, kol. 1254–1266.